

# **«Шкільний учитель нового покоління»**

## **Звіт**

### **про результати оцінювання проєкту Британської Ради в Україні**

**Алан С. Макензі**  
незалежний консультант  
Директор TransformELT

26 листопада 2019 року

## ЗМІСТ

Резюме.....	3
Основні рекомендації.....	4
Передісторія.....	4
Цілі оцінювального дослідження.....	5
Аспекти оцінювання.....	5
Методи дослідження.....	6
Результати.....	6
Прикінцеві зауваги.....	16

## Резюме

На підставі відвідування чотирьох різних педагогічних університетів, спостереження за ходом занять з методики, які проводилися викладачами, спостереження за мікронавчанням з мови, які проводилися студентами, дискусій фокус-груп зі студентами, які навчались як за традиційним, так і за експериментальним курсом методики, обговорення з викладачами методики та шкільними вчителями-наставниками, а також інтерв'ю з ректорами університетів, ми дійшли таких висновків:

- Викладання курсу методики в усіх чотирьох університетах було цілком послідовним, попри певні розбіжності у розподілі змісту навчання в різних університетах, що є природним для експериментального курсу. Заняття проводилися професійно, були ретельно сплановані, та демонстрували високий рівень загальної організації курсу методики.
- Викладачі університету спілкувалися виключно англійською мовою, були шанобливими, тактовно розв'язували спірні питання, широко послуговувалися запитуванням та забезпечували динамічне, інтерактивне освітнє середовище. Студенти дуже позитивно ставилися до участі у заняттях з методики, захоплено взаємодіяли, без вагань охоче виконували завдання, демонстрували високий рівень відповідей.
- Спостерігалась чимала розбіжність у рівнях володіння мовою студентами традиційного курсу методики (рівень B2) та експериментального (впевнений рівень C1).
- На запитання, якому курсу вони б віддали перевагу, студенти, які навчались за традиційним курсом методики, обрали експериментальний курс, так само, як і студенти експериментального курсу. Студенти експериментального курсу відчували певні труднощі у відповіді на запитання, що б вони змінили у курсі, а один або два назвали його «ідеальним». Після певних спонук, деякі студенти пропонували «більше педагогічної практики».
- Ректори надзвичайно пишаються цим курсом методики. Вони сприяють поширенню нового підходу до методичної підготовки вчителів англійської мови на методику навчання інших мов і навіть інших предметів. Вони також із задоволенням пропонують нові курси ректорам інших університетів. Однією з рекомендацій цієї аналітичної оцінки є використання досвіду впровадження курсу «Методика навчання англійської мови» для розробки національної рамкової освітньої програми методичної підготовки вчителів будь-якого предмету, а не лише англійської мови.
- Команда проєкту, яка розробляла і впроваджувала експериментальну програму з методики може пишатися тим, що вчителі-початківці, які виконали програму, мають високий рівень підготовки до роботи у школі як компетентні вчителі. Вражає їхній рівень професіоналізму та глибина аналізу й обговорення власної діяльності та уроків, за ходом яких вони спостерігали.

## Основні рекомендації

### 1. Офіційно схвалити експериментальний курс методики та рекомендувати його впровадження на національному рівні.

- Фінансувати переклад українською мовою основної інформації щодо універсальних умінь вчителювання задля сприяння підготовці вчителів всіх шкільних предметів за експериментальною методикою.
- Фінансувати та підтримувати робочу групу викладачів у розробці магістерського курсу за тими ж принципами. Потенційними темами магістерського курсу є: «Навчання конкретних вікових груп: дорослі, підлітки, молодші школярі»; «Рівні інтеграції змісту: англійська мова професійного спрямування, інтегроване вивчення предмета з іноземної мови, англійська мова для академічних цілей, викладання фахових дисциплін англійською мовою»; «Конкретні аспекти методики: оцінювання, розробка навчальних матеріалів, розвиток автономії учнів, особливі освітні потреби».

Опрацювання зазначених тем спирається на дослідження професійної діяльності.

### 2. Розвивати шкільні мережі

- Підтримувати створення онлайн мережі розвитку педагогічних університетів для визначення нагальних питань, обміну ідеями та навчальними матеріалами, співпраці у науково-дослідних та розвиваючих проєктах.
- Заохочувати залучення до мереж партнерських шкіл, які разом з університетами працюють у напрямі переходу від традиційних до сучасних методів навчання.

### 3. Зміцнити сферу післядипломної педагогічної освіти

- Рекомендувати зміст експериментального курсу методики закладам післядипломної педагогічної освіти.
- Сприяти тісному співробітництву педагогічних університетів та закладів післядипломної педагогічної освіти.

## Передісторія

Як і в багатьох інших європейських країнах, в Україні зростає потреба у підвищенні рівня володіння англійською мовою, що виникає через розширення взаємодії з Європою та всім світом. Задовольнити цю потребу можна шляхом поліпшення викладання англійської на всіх етапах здобуття освіти.

Британська Рада в Україні та Міністерство освіти і науки України започаткували проєкт «Шкільний учитель нового покоління» у березні 2013 року у відповідь на виклики сьогодення щодо удосконалення методичної підготовки майбутніх учителів англійської мови у закладах вищої освіти.

У 2013-2014 роках було здійснено передпроектне базове дослідження, під час якого проаналізовано програми та навчальні плани університетів,

проводилось опитування зацікавлених сторін і консультації з Міністерством освіти і науки та керівництвом університетів.

Основним висновком передпроектного базового дослідження була необхідність розробки інноваційної типової програми «Методика навчання англійської мови», яка б стала провідною дисципліною на бакалаврському та магістерському рівнях підготовки вчителів, а також відповідного експериментального курсу, що враховував би національні та міжнародні пріоритети освіти.

### **Основні напрацювання та заходи проєкту**

- Передпроектне базове дослідження та звіт про його результати
- Складники професійної діяльності вчителя англійської мови
- Типова програма з методики навчання англійської мови
- Методичні рекомендації до програми
- Зразки занять з методики
- Супутні матеріали для викладачів університетів, студентів та шкільних учителів-наставників
- Підвищення кваліфікації викладачів університетів та шкільних учителів-наставників.

### **Цілі оцінювального дослідження**

Це дослідження розглядає ступінь досягнення окреслених результатів проєкту. Звіт ґрунтується на аналізі проєктної документації та вивченні інформації, зібраної під час візитів до чотирьох педагогічних університетів: Київського університету імені Бориса Грінченка, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

### **Аспекти оцінювання**

З огляду на основні зацікавлені сторони проєкту: викладачів університетів, студентів, керівників педагогічної практики, вчителів-наставників та ректорів/деканів, ми дослідили такі наступні ключові аспекти:

- Що змінилося, чому і як, зокрема, ставлення та переконання, практики викладання та навчання, а також ключові показники ефективності (де це можливо)?
- Якою мірою університети-учасники проєкту: впровадили програму експериментального курсу методики; задоволені нею; хочуть її змінити?
- З точки зору команд, що брали участь у здійсненні проєкту в кожному університеті: У яких формах і якого рівня надавалася підтримка проєктній команді? Яких результатів вони досягли? Що сприяло досягненню очікуваних результатів? Які були ключові чинники успіху? Які вони мають плани щодо подальшого розвитку?

## Методи дослідження

Дослідження проводилося такими методами:

- Індивідуальні інтерв'ю з кожним ректором університету та координатором проєктної команди.
- Спостереження за принаймні одним заняттям з методики в кожному закладі, яке проводив викладач університету.
- Інтерв'ю в фокус-групах з:
  - викладачами університетів, залучених до викладання експериментального курсу методики;
  - викладачами університетів, які згодом будуть викладати експериментальний курс методики;
  - студентами 4 курсу, які навчались за експериментальним курсом методики;
  - студентами 4 курсу, які навчались за традиційним курсом методики;
  - шкільними вчителями, які керували педагогічною практикою студентів.
- Онлайн опитування кожної групи зацікавлених сторін напередодні відвідування університету задля інформування їх про зміст інтерв'ю.

## Результати

Слід зазначити, що всі чотири заклади вищої освіти, які були відвідані, успішно впровадили експериментальний курс методики, хоча і дещо по-різному відповідно до їхніх конкретних умов. Наприклад, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія впровадила експериментальний курс методики за приблизно половину кількості навчальних годин порівняно з іншими закладами. Було б корисно дослідити, чи відрізняється суттєво якість результатів у цьому закладі від тих, де програма була реалізована у повному обсязі (660 годин). Напрямом подальших досліджень може також бути ефективність використання навчального часу.

## Огляд результатів оцінювання відповідно до цілей проєкту

### 1. Спільнота: викладачі та студенти

Кількість викладачів та студентів університетів, шкіл та шкільних вчителів, які беруть участь у апробації програми, зростає більш ніж удвічі, отже цей показник перевищено.

Насправді природне збільшення з року в рік кількості студентів, які навчаються за експериментальною програмою, може досягати 100% щороку.

### 2. Молоді спеціалісти

Кількість студентів, які дійсно мають намір стати вчителями, значно нижча ніж цільовий показник 85%. Висновки дискусій у фокус-групах дозволяють припустити, що вона буде нижче 30%. Інформація, зібрана під час проведення цього дослідження, свідчить про те, що студенти розглядають експериментальний курс методики як ефективний спосіб підвищити власний рівень володіння

англійською мовою, розвинути наскрізні професійні уміння та водночас отримати університетський диплом.

### **3. Готовність молодих спеціалісти до роботи в школі**

На момент проведення цього дослідження неможливо встановити фактичний відсоток випускників бакалаврської програми, які демонструють необхідний рівень професійної компетентності через розуміння учнів, планування та організацію уроків, евалюацію та оцінювання. Однак, спостереження та бесіди зі студентами дозволяють припустити, що відсоток випускників, які мають високий рівень компетентності, буде значним.

### **4. Усі три результати**

Згідно з опитуванням, підкріпленим дискусіями у фокус-групах, рівень задоволеності студентів вивченням методики становить 85%, що відповідає цільовому показнику. Відвідування чотирьох університетів виявило, що 100% керівників університетів, шкільних вчителів-наставників та викладачів університетів задоволені рівнем методичної підготовки випускників-майбутніх вчителів, що перевищило заплановані 70%. Згідно з проведеним опитуванням, всі викладачі університетів також стверджували, що студенти були добре (47%) або дуже добре (53%) підготовлені до роботи у школі.

Так само понад 90% шкільних вчителів-наставників позитивно оцінили професійну готовність студентів, що перевищує очікуваний показник у 70%.

Опитування учнів середніх шкіл не проводилося, проте дискусії у фокус-групах зі шкільними вчителями-наставниками свідчать про дуже високий рівень задоволеності учнів.

Програма також високо оцінюється на різних рівнях у Міністерстві освіти і науки України.

### **Студенти-майбутні вчителі**

Студенти, які вивчали експериментальний курс методики (85%), а також ті, що вивчали традиційний курс (65%), виявили доволі схвальне ставлення до нового курсу, стверджуючи, що він був дуже корисним, сучасним, цікавим та ефективним. Вони зазначили в коментарях, що потреби студентів були більше враховані і що курс добре підготував їх до вчителювання. Особливо важливим, на їхню думку, був наголос на практичну діяльність, зокрема виконання інтерактивних завдань.

До прикладу:

*Мені подобається така методика, тому що вона неймовірно цікава і залучає до співпраці. Це дає можливість вдосконалити мовленнєві уміння, спілкуватися з одногрупниками, готувати та проводити власні міні-уроки для одногрупників.*

*У нас була чудова можливість вивчити теоретичний матеріал, використовуючи різні підходи та методи. Це допомагає нам краще зрозуміти теорію, опанувати уміння працювати в парах і групах, вдосконалювати уміння говорити.*

Збільшена можливість використовувати англійську мову на всіх заняттях також була визнана позитивною.

### **Враження студентів, які вивчали експериментальний курс методики**

Вони дуже цінують інтерактивний характер занять, що проводять викладачі університету за те, що вони містять багато видів роботи. Також їм надається можливість висловити власні думки та переживання, до яких з повагою ставляться їхні викладачі. Збільшена можливість щодо мовної практики також дозволила їм підвищити рівень володіння мовою впродовж навчання.

Усі студенти, які вивчали експериментальний курс методики, помітили певне покращення у володінні англійською мовою, з них 56% зауважили значне покращення. Хоча жодного офіційного тестування не проводилося, але спостереження дають змогу приблизно оцінити, що випускники експериментального курсу методики мають середній рівень володіння англійською мовою від C1 до C1+, в той час як випускники традиційного курсу мають, як правило, рівень від B1+ до B2.

Студенти визнають це самі. Не вагаючись, студенти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди зазначили такі потенційні причини:

*Їхня англійська набагато краща за нашу. Можливо тому, що вони отримують більше практики. Вони більше використовують її з дітьми і більш вмотивовані.*

Студенти вважають, що курс є практичним та змістовним. Вони спостерігають як те, що вони вивчають, втілюється на уроках, і відчувають простір для творчості та активної роботи.

На запитання, що було для них основним у вивченні експериментального курсу методики, одна група студентів зазначила:

*Ми маємо бути психологами. Незалежно від того, наскільки добре ви знаєте людей чи наскільки досвідченими ви є, ви маєте знайти шлях до серця учнів, аби допомогти їм вчитися, і якщо ви робите це неправильно, ви можете змусити їх ненавидіти вас.*

Студенти здатні глибоко, а іноді й мудро висловлювати свої погляди на вивчення та навчання мови. Рівень академічної дискусії у фокус-групах та під час наших спостережень у навчальних аудиторіях насправді вражав.

Основними чинниками успіху студенти у фокус-групах вважають такі:

*Наші викладачі викладають те, у що вірять самі. Ми багато чого навчилися завдяки їх практичним прикладам.*

*Взаємодія – це головний ключ. Вона створила захоплююче навчальне середовище, яке було цікавим та приємним.*



*Вони [викладачі] змусили нас думати, щоб ми могли змусити наших учнів думати.*

Проблеми обмежувались лише деякими темами, які потребують більше часу ніж інші, та питаннями розкладу, з найпоширенішою думкою про те, що курс є добре розробленим, був гарно викладений і готує їх до реальної роботи. Як зазначив один студент:

*Не бачу проблем. Це ідеальний курс.*

Прохання студентів щодо подальшого вивчення магістерського курсу були зосереджені в основному на:

- конкретних методичних аспектах, як-от: інтегроване вивчення предмета й іноземної мови, розвиток учнівської автономії, навчання учнів з особливими освітніми потребами та ІКТ у навчанні
- роботі з конкретними групами учнів: дорослими, молодшими школярами, старшокласниками
- детальнішому вивченню методів дослідження.

Основний висновок студентів:

*Цей курс повинен бути затверджений на державному рівні, і його слід викладати в усіх університетах. Це обов'язково. Це має бути законодавчо затверджено!*

### **Враження студентів, які вивчали традиційний курс методики**

Мене дуже здивувало те, що студенти, які вивчали традиційний курс методики, також відчували, що експериментальний курс методики значно його перевершує. Результати опитування виявили, що 65% студентів, які вивчали традиційний курс методики, краще б вивчали експериментальний. Дискусії у фокус-групах це підтвердили. Це не означає, що вони вважають, нібито традиційний курс методики – це «поганий» курс. Традиційний курс також добре оцінюється студентами.

Проте, по відношенню до традиційного курсу було висловлено більше негативних думок. Тоді як студенти стверджували, що «він дуже допоміг у тому, як навчати граматики та вимови», вони також зазначали, що він «просто давав основну інформацію, а нам потрібно більше досвіду». Він був: «Дуже короткий і не такий продуктивний: недостатній, щоб іти в аудиторію і починати навчання». «Теорія без практики просто непродуктивна. Ми отримали певну практику, але вона була досить короткою, а у нас її повинно бути більше».

Також висловлювалось бажання зменшити кількість предметів, що не є безпосередньо пов'язаними зі сферою їх професійних інтересів. Вважається, що такі предмети займають занадто багато часу в навчальному плані, проте приносять мало користі студентам.

## **Наставництво в школах**

Хоча багато студентів мали дуже гарні стосунки зі шкільними вчителями-наставниками, у цій сфері все ще залишається багато питань. Про проблеми з наставництвом у школах висловлювались як студенти, які вивчали експериментальний курс методики, так і студенти, які вивчали традиційний курс. Шкільні вчителі в деяких випадках, здавалося, не знають, як підтримати чи наставити своїх студентів-практикантів:

*Деякі з нас зіткнулися з серйозними проблемами в школі, оскільки наші уроки були жахливими, і вчителька-наставник сказала нам, що вони жахливі. Вона не сприймала нас серйозно і не наставляла нас. Ми також не отримали достатньо настанов перед навчальною практикою.*

*Деякі завдання, які ми пропонували на уроці, були занадто важкими для дітей. Краще було б їх узгодити заздалегідь.*

Це вказує на потенційні проблеми з відбором шкіл, підготовкою шкільних вчителів та інструктажем студентів та вчителів-керівників педагогічної практики. Спостерігалися також невідповідності між вивченою теорією та очікуваннями вчителів-наставників та студентів.

## **Діяльність студентів, які вивчали експериментальний курс методики**

Вражаючим був не лише рівень володіння мовою. Якість роботи студентів також була дуже високою. Рівень рефлексії, характер опису виконаних дій та досягнутих результатів, специфікація навчальних планів та послідовність думок у цих планах демонструють дуже високий рівень ефективності роботи студентів.

Дуже точно описали здатності студентів їхні викладачі під час дискусій у фокус-групах.

*Студенти:*

- *є автономними*
- *спроможні осмислити власні дії*
- *опанували випитування*
- *більш творчі*
- *самостійно мислять*
- *глибше розуміють психологію та мають інтерес до нових педагогічних підходів*
- *спроможні планувати навчання від очікуваних результатів*
- *спроможні давати конструктивні відгуки на діяльність один одного*
- *готові прийняти іншу точку зору і використовувати її задля власного розвитку*

## **Викладачі університетів**

Викладачі університетів, з якими ми зустрілися, є дуже відданою, працьовитою, здібною групою викладачів. Вони щиро цікавляться життям студентів і прагнуть сприяти підвищенню якості освіти в Україні.

Думка студентів про викладачів університету висока:

*Одним з ключових чинників успіху була майстерність викладача: вона справді знає, що робить, і віддана своїй роботі.*

Також були компліменти щодо організації програми. Як і студенти, вони так би мовити, «заглядали за лаштунки», і схвалювали побачене:

*Організація програми: кожне наступне питання впливає з попереднього, доповнюючи одне одного, а рівень складності зростає поступово.*

*Оцінювання було організовано дуже добре.*

## **Чинники успіху та отримані уроки**

Успіх цього проекту – це цілком заслуга викладачів, які розробляли та впроваджували програму. Ми бачимо, що зміст та структура курсу суттєво впливають на його успішність. Просте збільшення кількості годин насправді допомогло, однак те, наскільки змістовно, зрозуміло та практично це було зроблено, додало курсу більшої цінності в очах викладачів та студентів.

Зміна ставлення з боку викладачів була головним чинником. Відхід від традиційного погляду на викладача як того, хто постійно говорить і є джерелом всіх знань, для декого виявився складним. Але, в цілому, більшість прийняла зміни як щось життєдайне. Жоден з 37 викладачів, які викладали експериментальний курс методики і брали участь в онлайн опитуванні, не зазначив, що хоче навчати студентів за традиційним курсом методики.

Нарешті, оцінювання – це та сфера, де курс спрацьовує дуже добре, на думку як викладачів так і студентів, хоча й існує певна стурбованість, що його може бути забагато. Система портфолію, як правило, високо оцінюється, але студенти розглядають його скоріше як тягар, а викладачі не завжди знають, що з ним робити. Завдання «з відкритою книгою», ведення обліку спостережень та індивідуальні завдання добре сприймаються, хоча є певна стурбованість тим, що деякі завдання з оцінювання є занадто формальними та потенційно менш значущі. Процес оцінювання виграв би від ретельного перегляду та змін на користь скорочення.

У таблиці представлена добірка чинників успіху та отриманих уроків, які були виявлені під час дискусій у фокус-групах.

	<b>Чинники успіху</b>	<b>Отримані уроки</b>
Зміст та структура курсу	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Велика кількість аудиторних годин.</li> <li>• Координація університетських занять та шкільної практики створює реальний зв'язок між інформацією, теорією та практикою.</li> <li>• Міні-лекції та більше уваги на практику.</li> <li>• Студенто-центрованість, нічого не нав'язується.</li> <li>• Орієнтація на пошук та відкриття, що дозволяє студентам самим дійти власних висновків.</li> <li>• Залучення студентів.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пошук та розробка навчальних ресурсів.</li> <li>• Перший рік забрав багато часу на підготовку, другий рік був набагато простішим і зараз нам буде комфортніше.</li> <li>• Для нас це складне завдання, оскільки ми не маємо правильних відповідей. Але це певний виклик і нам потрібно вчитися та бути гнучкими.</li> <li>• Перехід від вчителецентризму до студентоцентризму:             <ul style="list-style-type: none"> <li>- Більше групової, командної та парної роботи та багато перегрупування.</li> <li>- Перестановка робочих місць студентів.</li> <li>- Взаємне навчання.</li> <li>- Межі між заняттями з англійської та заняттями з методики розмиваються.</li> <li>- На заняттях англійської мови ми можемо обговорити використовувані методи, а на заняттях методики ми можемо вивчати мову.</li> </ul> </li> </ul>

Зміна ставлення	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Багато викладачів емоційно відгукнулися на нові курси.</li> <li>• Нові ідеї, новий зміст.</li> <li>• Підвищена обізнаність про важливість практичних методів.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Викладачі потребують підготовки. Вони не завжди сприймають нові методи і способи навчання.</li> <li>• Потрібно передусім змінити себе, тільки після цього ви зможете щось змінювати.</li> <li>• Необхідно, можливо, кілька років для того, щоб приєдналися інші. Погляди мають сталий характер; щоб їх змінити, потрібен час та переконання.</li> <li>• Ми навчилися працювати в командах.</li> </ul>
Навчання викладачів	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Післядипломна освіта: можливість побачити добре складені плани уроків.</li> <li>• Вдосконалення власного викладання.</li> <li>• Розглядати студентів на занятті як повноцінних партнерів.</li> <li>• Планування навчання від очікуваних результатів.</li> <li>• Стратегічне планування серії навчальних занять та оцінювання з самого початку.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Не знаю як студенти, але викладачі багато чого навчилися!</li> <li>• Я дізналася більше про досягнення очікуваних результатів навчання.</li> </ul>
Школи	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Школи: без них ми би не впорались.</li> <li>• Налагоджено партнерство між школами та університетом.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Переговори зі школами. Пояснення плюсів і мінусів.</li> <li>• Раніше наші студенти розглядалися як джерело проблем. Зараз вони проводять уроки кращої якості і вважаються надбанням.</li> </ul>
Оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Формувальне оцінювання та його форми (вірогідно є вирішальним для зміни характеру мотивації)</li> <li>• Характер зворотного зв'язку не критичний, а рефлексивний.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Як ефективно використовувати оцінювання портфоліо. Нам ще потрібно працювати над цим.</li> <li>• Припинила багаторазові повторювання, натомість почала використовувати інші форми виправлення помилок та встановлення зворотного зв'язку.</li> </ul>

## **Шкільні вчителі-наставники**

Процес поступового переходу до справжнього вчителювання є корисним для студентів: спостереження за ходом уроків на 2-му курсі; проведення окремих частин уроку на 3-му курсі та проведення повноцінних уроків на 4-му курсі. Один досвідчений вчитель-наставник із 13-річним досвідом роботи зазначив що:

*Програма дуже важлива, щоб допомогти студентам засвоїти досвід наших учителів та порівняти власні спостереження з теоретичними матеріалами. На кожний урок у них є план спостереження. Їм потрібно виконати завдання та порівняти результати з тим, що вони вивчали. Не вистачає часу для обговорення після уроку, але це було б хорошою ідеєю.*

Цей коментар дійсно важливий, також було кілька коментарів щодо браку часу, призначеного для обговорення до та після спостереження. На думку наставників, їм самим потрібно більше часу аби стати більш доступними для студентів та сприяти більш активному обговоренню планів уроків та обміну думками як перед, так і після уроку.

Два директори порушили питання офіційної сертифікації удосконалення вчителів. Наразі ані університети, ані Британська Рада не є зареєстрованими суб'єктами підвищення кваліфікації, але це було б доречно, оскільки наявні програми Британської Ради можна було б поширювати.

## **Професійний розвиток**

Досвід наставництва також значно вплинув на роботу шкільних учителів. Учителі-наставники відчувають більше відповідальності, оскільки за ними спостерігають. Вони, як правило, уважніше ставляться до власної діяльності та витрачають більше часу на планування та організацію уроків. Рефлексія власної педагогічної діяльності стала більш поширеною серед вчителів-наставників, а їхнє ставлення до навчання змінилося на користь дитиноцентризму.

*Цей досвід був дуже корисним для мене як вчителя, оскільки він допоміг мені зрозуміти, що я роблю і яким чином я навчаю. Тепер я викладаю по-іншому. Я була вмотивована працювати більше і готуватися ретельніше. Я експериментувала із використанням нових завдань, як-от: ігри, встановлення зв'язків, розминки тощо.*

## **Комунікація між університетами та школами**

З усіх аспектів проекту, що ми досліджували, цей був найменш упорядкований. Серед університетів спостерігаються великі розбіжності в якості комунікації, рівні обізнаності шкільних учителів та ретельності моніторингу успішності студентів та навіть відвідування.

*Керівники педагогічної практики вірогідно потребують чіткіших інструкцій, оскільки пропуск уроків, що спостерігаються, може мати місце частіше, ніж очікувалося. Можливо, є потреба у перегляді системи моніторингу.*

*Потрібно організовувати тіснішу співпрацю між університетами та школами. Напевно, більше регулярних зустрічей і розмов по телефону. Ми дійсно відчуваємо, що викладачі університетів є доступними, проте не завадило б мати трохи більше контактів.*

Студенти та шкільні наставники отримують більше користі від обговорення між закладами та визначення позитивної практики. Як правило, вважається, що труднощі можна долати у міру їх виникнення. Однак, на наш погляд, там, де це можливо, труднощі слід передбачати, обходити та пом'якшувати.

### **Ректори університетів**

Усі викладачі університетів відзначали, що вони мали велику підтримку з боку своїх ректорів і що ця підтримка була ключовою для їхнього успіху. Усі ректори продемонстрували глибоке розуміння програми, її цілей, труднощів, що виникають під час її реалізації та досягнутих успіхів. Всі вони були здатні глибоко обговорювати проєкт і всі його високо оцінили.

Як сказав нам без вагань один із деканів:

*Випускники краще підготовлені до роботи в класі. Вони знають, що робити вранці в понеділок. Вони мають розвинуті практичні компетенції. Вони вже стикалися з кар'єрними викликами вчителів і знають, як з ними впоратися. Вони знають, як вирішувати реальні ситуації в реальних класах. Практичний досвід та активна вчительська практика надали їм досвід планування та кращого розуміння учнів.*

Експериментальний курс методики мав такий ефект у відвіданих університетах, що відтепер це буде єдиний курс методики, який викладатимуть майбутнім учителям англійської мови. Крім того, подібний підхід буде застосований до викладання методики інших іноземних мов, а також є намір поширити принципи експериментального курсу методики на інші предмети.

Ректори відзначили, що участь у розробці експериментального курсу методики призвела до того, що все більше викладачів стали цікавитися програмою методики. Це відбулося органічно. Викладачі з кандидатськими і докторськими ступенями з лінгвістики та літератури виявляють більше інтересу до методики. Окрім того, велика кількість викладачів університетів пройшла внутрішню підготовку з методики експериментального курсу у літніх та зимових школах. Вони також помітили зростаючий інтерес до безперервного професійного розвитку, і те, що їхні викладачі змінили власний спосіб викладання, і тепер використовують знання та вміння з нового курсу, аби зробити власні заняття студентоцентрованішими.

Усі опитані ректори рекомендують, щоб інші університети долучилися до програми та якнайшвидше впроваджували експериментальний курс методики.

## Прикінцеві зауваги

Багато процесів, зазначених у рекомендаціях, перебувають на стадії реалізації і наразі вони просто потребують більшої систематизації. Команда проєкту прагне доопрацювати та завершити оформлення проєктної документації. Учасники проєкту також вважають, що розробка магістерської програми не потребуватиме багато часу. Проблема полягає у фінансуванні та виділенні часу з боку їхніх закладів та Міністерства освіти і науки України.

Коли йдеться про рекомендації системі післядипломної освіти вчителів, показовою є ситуація в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини:

*В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини ми змінили спосіб проведення своєї щорічної конференції. Замість доповідей, як це було раніше, ми проводимо пленарні засідання та семінари. Поштовхом до цього став новий курс методики. На нашому факультеті ми готували тренерів для вчителів середньої школи. Зараз ми працюємо з десятьма середніми школами. Вони більш зацікавлені у співпраці з нами з моменту введення нового курсу методики.*

Є підстави припустити, що Міністерство освіти і науки України зацікавлене у розвитку мереж, що координується університетами. Це розглядається як спосіб донести зміст нового курсу методики закладам післядипломної педагогічної освіти, які пропонують підвищення кваліфікації вчителів, і таким чином синхронізувати додипломну та післядипломну освіту. Викладачі методики університетів можуть стати тренерами у таких мережах.

У шкільних мережах може здійснюватися підготовка нових тренерів, які здатні поширювати новітні принципи, підходи та методи серед учителів шкіл, з якими університети не мають зв'язків.